

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsacega meseca, in stane vse leto 3 gold., pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo. — Naročnina in oznanila pošiljajo se založništvu v Milic-evo tiskarno v Ljubljani.

Štev. 13.

V Ljubljani, 1. julija 1884. l.

XXIV. leto.

Izboljšanje društvenega stanja po večjem blagočestji (pieteti).

(Franjo Gabršek.)

(Dalje.)

Kjer ni strahu pred Najvišjim, ondu tudi ni podrejanja pod katerokoli oblast, pod človeške naredbe in moči. Iz blagočestja izvira pobožnost, ta pa je mati društvenega reda. Kjer manjka prvega ali drugega, ondu manjka tudi veselja do pokorščine. Koga ne prešine bridka žalost, in kdo se ne spominja teh besedi, ko vidi, kako se otroci upirajo očetu ali materi, kako se hlapec in dekla ustavljata svojemu gospodarju, kako pomočniki delajo nasproti mojstrom, podložniki oblastim in javnim državnim postavam, nedorasli doraslim, mladina starosti, učenci svojim učiteljem; kako se pokorščina, ubogljivost in podrejanje zlorabi, kako hoče vsak le zapovedati, a nihče ubogati? Posledek temu ne more biti drugega, nego razjedanje društvenih, domačih, občinskih in državnih odnošajev.

Kjer pa se pojavljajo ravno kar naštete senčne strani društvenih razmer, ondu tudi druge kreposti ne morejo kali poganjati, ali vsaj ne vztrajati. Zlo rodi zlo; iz jedne kvarne lastnosti nastanejo nove; moralično pojemanje se prenaša na tvarino in na poželenja po uživanji. Zato vidimo dandanes čedalje bolj gospodovati poželjivost, torej pred vsem čestenje mesnega poželenja. Glas vesti se ne posluša; misli se, da vse, kar se dopada, je tudi že dovoljeno. Da bi se kdo iz npravstvenih obzirov čemu odrekel, to spada že mej redke izjeme. Ta poželjivost ni drugega nego posledek brez npravnosti; svoje korenine ima pa tudi v žalostnih društvenih položajih, kjer se vsled preogromnega nakopičenja prebivalstva ali pa vsled prevelike bede temu zlu duri na stežaj odpirajo. Ako pa je bilo rečeno, da se dandanes že malokdo iz višjih nagibov premaguje v poželjivosti sploh, tedaj bi bilo naopačno misliti, da se je poizgubil vsak dober okus. Slednji se je le še povekšal in izpremenil v lepoticje, v razkoš in v potrato. Okus ustvarja môdo ali etiketo; ta pa izvira iz onih navad društvenega življenja, katerim se je vtisnil pečat občevalne oblike; tem se večina današnjega sveta udaja; temu maliku služi mlado in staro; na to se potrati množina krvavo prislužnega denarja. „Dober ton“ je postal vladar društvenih krogov; v njem izuriti se, je postala najtežavnejša naloga raznih višjih in nižjih stanov. In ravno nižji stanovi kažejo se v tem izvanredno pognemajoči, mej tem ko so višji krogi le bolj izumljivi. Te občevalne oblike kažejo mnogo več privlačnosti, nego še tako lepi npravstveni zakoni. Tej poželjivosti in tej modernej olikanosti so na razpolago vse današnje naprave; spominjam le na železnice, katere združujejo posamezne stanove mnogo bližje, kot je potrebno, in po katerih se

moderne oblike tudi širijo tjakaj, kjer bi ostalo sicer vse lepo v нравstveno prostih oblikah. Po mestih je to še vse gorše. Tù se nahajajo razna javna šetališča, kjer se lahko brez ovir služi poželjivosti in s tem нравstvenej pogibelji. S poželjivostjo vzajemno se pojavlja tudi prej nepoznana gizdavost in potrata v domači opravi, v obleki, v kleti in kuhinji, v služabništvu, v kočijah in pojedinah; temu se pridruži lov po bogastvu; tudi razna podjetja, katera zabranjujejo vsako resno duševno delo, so v tesni zvezi s prejšnjimi izrodki. To je pač žalostna fizijognomija današnjega časa, a resnična je vendar le. Res, da imetje samo na sebi ni še kvarljivo, ter mu tudi vsega нравstvenega pomena odrekati ne moremo. A obožavanje in zla raba vodi le k lenobi, ter ima mnogo večje nevarnosti za vkupno stanje človeštva, kot marsikak pregrešek navadnega moža, kateri se mora za svoj prestopok v ječi pokoriti. Iz ravno kar rečene napake današnjega časa izvira pa zopet ogibanje delu in druge napake, ki pa imajo skoro vedno svoj izvor v pomanjkanji blagočestja. Naopako pa ima blagočestje to moč, da vse nagibe k nenravnemu življenju že v kali zatrè, ker vodi duha od posvetnosti in razuzdanosti k blažjemu, vzvišenejšemu smotru, k opazovanju in premagovanju samega sebe in s tem h krotanju svojih nagonov ter podrejevanju pod višje krepsti.

Vse te napake današnjega časa izvirajo torej iz društvenih razmer samih, na drugi strani pa so tudi velika nevarnost za društveni red v državi. Kaj bode z državo, ako bode ponehala pokorščina, kaj bode z državljani, ako se bode nenravnstvenost vedno bolj razširjala? Mnogo bode treba še storiti, predno se bode izboljšalo to stanje društvenega življenja. Mnógo je činiteljev, ki naj bi skrbeli za izboljšanje teh razmer, a prilično se le malo stori. Vsak, kdor se čuti obvezanega, da mu je skrbeti za boljšo bodočnost otrok, moral bi na to delovati, da ta opustošujoč ogenj, ta jedki strup ne razjé podstave in podpore društvenega reda. To bi se mnogo prej doseglo, ki bi ne bil klic po izboljšanju glas upijóčega v puščavi. A žalibog, vidimo, da se na grajalce današnjih razmer vse premalo ozira, da se le-ti celó zasmehujejo ali kot idealisti proglašajo, mej tem ko pa se druge naprave, knjige, umotvori i. t. d. smejo svobodno kritikovati, in ima ta kritika često tudi dovoljen uspeh. Le kar se na polji boljše vzgoje in reformovanja društvenih zadev dobrega in koristnega nasvetuje, ostane neuporabno, najbrž zato, ker je večina današnjega sveta prelehkoživa, prelagotna, preveč poželjivosti udana, prelena v mišljenji, ali pa preveč miroljubna. Mnogo takih ljudi živi tja v en dan, ne videč in ne zmeneč se za pregrehe, ki se godé okolu njih, zadovoljni že s tem, da morejo z družimi vred svojim strastim služiti in v duhu časa za silo napredovati. Množini današnjega sveta je v geslo: živeti in živeti pustiti; komaj pa kritik le neugodno besedico zine, že se spnó po konci ter ga iztirajo iz svojega nagizdnega kraljestva. Pravi kritik se vendar tudi na te prenapetneže ne sme ozirati, marveč brezozirno mora bičati razvade in napake zdanjega časa; vrhu tega mora, ako hoče, da bode njegova kritika kaj plodu obrodila, tudi sredstva navajati, kako tem razvadam in napakam v okom priti ali vsaj, kako jih izboljšati.

Jako zanimljiva bi bila razprava, katera bi navedla vsa mogoča sredstva in lečila, kako ozdraviti bolno stanje današnjega društvenega življenja. Vender bi nas to predaleč privelo, kajti s tem bi nastopili pot splošne socijalne politike in društvene znanosti; trebalo bi razpravljati razmerje mej gospodom in hlapcem, mej gospodarjem in delavcem, mej otroci in stariši i. t. d. Res, da bi tudi na tem polji prišli vedno do zaključka, da le blagočestje more odstraniti vse to nerazmerje, da le v večjej podrednosti je iskati blažjih odnošajev v današnjem društvenem življenji. A naša naloga ne more biti, ta imeniten predmet tako vsestransko razmotrivati; našemu namenu naj že zadostuje, da natančneje razpravljamo ona sredstva, s katerimi razpolaga v tej zadevi ljudska šola. (Dalje prih.)

Ali naj se dajajo na kmetih pismene domače naloge, ali ne?

Nekateri učitelji, posebno pa stariši, pravijo v tej zadevi tako-le: V šoli naj se otrok naučí, kolikor se more ali kolikor mu je predpisano; zato hodi otrok v šolo, sicer bi ga doma učili. Doma tudi otrok ne utegne pisati, računati ali risati; doma ga čaka drugo delo, zdaj to, zdaj ono, posebno ima poleti s pašo dosta opravka, tudi dela na polji se ne manjka. Kje pa naj otrok v tesni kmetski hiši izdeluje svoje naloge? Kdo naj mu po zimi sveti? Kdo naj mu še pisank, pisal in tinte kupuje, da bode doma čakaril?!

Take ugovore utegnemo slišati, kadar bi zahtevali, da naj otroci tudi na kmetih izdelujejo pismene naloge doma. Vprašamo pa: ali so ti ugovori dovolj veljavni, da bi se te naloge opustile? Vprašamo pa pred vsem: ali so pismene domače naloge tudi na kmetih potrebne?

Od vsake šole zahtevajo postave in ukazi, da se otroci v raznih drugih predmetih, zlasti razen čitanja, dobro izurijo v pisanji in računstvu. Jaz bi v zadevi pisanja le tedaj smatral, da je šola svojo dolžnost storila, ako vidim pri pisanji take uspehe, toliko izurjenost, da bode otrok dobro pisal vse svoje življenje. Če pa vidim, da se je deček v pisanji tako malo izuril, da še to v nekaterih letih pozabiti utegne, tedaj ne morem po svojem prepričanju reči, da je šola v tej zadevi svojo dolžnost storila. Po naših učnih načrtih je pisanju kaj malo ur na teden odločenih, kajti drugi predmeti potrebujejo tudi dosta časa za-se. V teh šolskih pisnih urah*) ne morejo otroci pridobiti si dovolj izurjenosti, in treba je, da se doma vadijo. V šoli je toliko časa, da učitelj razlaga in kaže črke, njih dele in njih vezanje z drugimi črkami. Zlasti pa pride na šolah s poludnevним poukom, kakoršnih je največ, za pisanje kaj malo časa. Zato ne preostaja družega, nego da učitelj otrokom nalaga, da se doma vadijo, da prinesó doma izdelane naloge o določenih dnevih soboj v šolo. Da se pišejo in da so se že od nekaj pisale domače naloge po mestih, to je obče znano, in nihče se ni spodtkal, ako je dajal učitelj v mestih otrokom take naloge, in učitelj v mestih si je in si šteje v dolžnost še dan danes, da daje naloge, zlasti čez prosti četrtek in prosto nedeljo. O tem so bili tudi pedagogi od nekaj edini, da se dajejo domače naloge, n. pr. Bock priporočuje v svoji izvrstni knjigi „der Volksschulunterricht“, da se naj že začetnikom dajejo prav pogostoma, pa kratke domače naloge; isto tako priporočajo se domače zadače v Hermann-ovi „Unterrichts- und Schulerziehungslehre“, kjer pisatelj poudarja zlasti pisanje na tablice, da ne bi starišev papir preveč stal. Svoje dni so morebiti učitelji še preveč nalog dajali. Drugače si ne morem tolmačiti, kako more c. kr. naučno ministerstvo v naredbi z 18. junija 1874. l., s katero razgláša nove naučne načrte, priporočati deželnim šolskim svétom, da bi se poslednji o tem posvetovali, če ne bi kazalo omejiti domače naloge, — morebiti na nekaterih šolah, zlasti v mestih; na mnogih šolah na kmetih pa je naopak treba še le vpeljevati domače naloge. Znane so mi učilnice na kmetih, kjer otroci doma niti črtice ne potegnejo niti po pisanki niti po tablici. Doma otroci nimajo ne ploščice, niti pisnega zvezka, ne črnila in pisala. Učitelj hrani v šoli tablice, na dom jih jim ne daja; pisank se mu sevéda še bolj škoda zdi, da bi dovolil otrokom jih na dom nositi — in tako se otroci le v šoli nekaj pisati in pismeno računati učé, pa še tû menda ne prav pogostoma, kajti tintnikov več manjka po klopéh, gotovo pa tinte. Vsled tega so pa rezultati v pisanji in pismenem računstvu na takih šolah kaj slabi. Otroci se naučé komaj črke „malati“, bi rekel, in imajo le toliko izurjenost (če

*) Če se bode pri deželni učiteljski konferenciji posvetovalo o učnih načrtih, dobro bi bilo, nekoliko pomnožiti čas za pisanje. *Pis.*

je to „izurjenost“ (?) da utegnejo v 5—6 letih še to malo znanje pozabiti. V srce so se smilili, ko sem videl take dečke; hodili so v šolo tri ali štiri leta, zdaj bodo šolo zapustili in ko bodo k vojakom prišli, ne bodo morebiti nič več pisati znali. Pač bodo smeli svoje dni jeziti se nad to šolo, ki jih je tako malo naučila. Pa učitelj ni sam toliko kriv, marveč njegovo načelo, ko misli, da ne gre, kmetskim otrokom nalog dajati. Zakaj pa ne? Ali ne bi otrok tablice in pisanke lahko domov nosil? Ali ne najde pri poludnevem pouku en deček dopoldne, drugi popoldne toliko časa, da nekaj napiše na tablico? Vsaj najde $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ ure časa tudi ob četrtkih, zlasti pa ob nedeljah, da izdela kratko domačo nalogo, dolgih itak učitelj dajati ne sme. Pa tudi v pisanke lahko domá piše! Vsaj so pisanke tako zeló po ceni; že po krajcarji se prodajajo dovolj dobre pisanke (če veljá pa dva krajcarja, mora imeti poleg dobrega papirja tudi pivni papir!) Ali mar toliko veljá malo tinte in peró? Ali ni več vredna vaja in uspeh pisanja!? Kako pa hoče učitelj vso lepo tvarino, ki je v računicah, vzeti, ako otroci tudi domá pismeno v tablice in v pisanke računili ne bodo?! Torej proč s tem predsodkom, kakor da bi otroci na kmetih domá ne smeli pisati. Dajajte, učitelji, tudi kmetskim šolarjem kratke domače naloge, drugače ne bode naše šolstvo na kmetih napredovalo, drugače res ne bomo dosegli zaželjenih uspehov. — Konečno pa želim, da bi se o tem predmetu še kdo drug oglasil. Več očí več vidi!

I. L.

Knjiga Slovénka

v

XVIII. veku.

XIV. Ožbald Gutschmann, roj. 4. avg. 1727 v Grabštenji (Graffenstein), iz tovarštva Jezusovega, potem duhoven misijonar na Koroškem, umrl l. 1790 v Celovcu. „P. Oswald Carinthiae Vindus e suppressa Soc. J. Caesareo-Regius Missionarius in Carinthia et Celsiss. Episcopi Lavantini Consistorialis — kennnissreich und wacker, wirkte dem seichten P. Marcus theoretisch und praktisch entgegen v. Šaf. 24 — edidit in lingua Vindica:

1) Christianske Resnice, skuz Premišlivanje napreinešene, inu za Predige tudi naraunane, od enega Mešnika iz Tovarštva Jezusovega na svetlobo dane. S perpušanjam teh Višeh. V' Celouci. Se najdejo naprude per Jožefu Šotterju. Vtisnjene per Kleinmayrskih Deidičah. 1770. 8. 236. S. windischer Text, und dann von S. 237—246: „Anmerkungen über die windische und krainerische Rechtschreibung (nicht von einem einzigen Kopfe ersonnen, sondern aus Anweisung und Einstimmung solcher Leute, die in der slavisch, böhmisch, kroatisch, krainerisch und windischen Sprache eine genugsame Kenntniss besitzen, sind angesetzt worden etc.), polemisch gegen P. Marcus, kteri o njih sam pravi: „Additae ad calcem hujus libelli Grammaticae Carnioliae P. Marci animadversiones criticae, non ad Carniolicam sed ad plebejam Carinthiaco-Vindicam linguam accomodatae (Bibl. Carn. 23).“

Knjiga se poklanja, kakor P. Barth. Bafsar. Conciones (Vid. str. 10), Francisco Dreer . . . Directori Sacerdotalis sub titulo S. P. Ignatij Sacra ejus Exercitia obeuntium . . . Sodalitatis . . . v latinskem predgovoru, kojemu je podpisan . . . Bibliopola J. J. Schotter. Za njim sledí naslednji slovénki Predgovor: „Več reči je meni priedprišlu, katire so mene na tu perpravile, da sim lete Bukve pod vtisk dau. 1. Je škori enu cielu pomenkanje slovenjeh takeh buku, v' katireh bi te jimenitneiše božje Resnice obiuneiši bile rezložene. Od tega je prišlu enu veliku pruti meni, inu drugem na znanje danu zelenje

visoku vredneh gospudou Duhounikou, katiri bi radi takešne reči skuz vtisk na svetlobo dane imeli. 2. Je mene nagnalu to vupanje, da Christianske Resnice, ali duhouni vuki na tako vižo, kaker v' letih bukveh, priednošeni, ne bodejo brez duhounega prida, ako se bojo od duhouneh pastirjou na njih podveržene oučice naraunali; ali pak tudi od pobožneh Christianou posebnu brali. Sama skusnoba, inu večbartna spoznanost nam očitnu skaže, da h' pravei pokuri, k staunemu pobulšanju, inu k' večei Christianskei popounosti veliku pomaga, inu zamore, kader en Christian te jimenitneiše, inu oistreiše vuke večne Resnice v' enem, ali drugem času zašliši obiuneiši poredi priednositi. Sicer če naprei se bode vidilu, da ta muja, z' katiro se takešne reči na svetlobo vpravijo, je dobru gorvzeta, vupamo še lepše, inu pridneiše vcirkoune govore vtisnjene zadobiti. Sedai želim, da sai letu delce seže h' povečanju časti božje, inu k' duhounemu pridu tega bližnega.“

Nato kaže dušnim pastirjem v latinskem ogovoru, zakaj, kako in kedaj utegnejo na korist jim služiti pričujoča premišljevanja, in da sta v ta namen pridejana „Zapopad teh Premišluvany pa Index Concionatorius“. — Na razgled iz Premifhluvany samih bodi:

X. Od Christusove nahaje. Exemplum dedi vobis . . Joan. 13, 15. — Katiri se h' pravei pokuri obernejo, imajo po svetega Paula opomenenju, dolpodjati tega starega človeka, kateri je pohudoblen skuz žele tega zmotenja; imajo obleči enega novega človeka, kateri je po Bogu stvarjen v pravici, inu svetusti te resnice. Eph. 4. Tega novega človeka predpodubo imamo na Christusu našemu Zveličarju, kiri se jimenuje te novi Adam, novi človek. Se tai spodubi, da mi na se obliečemo Christusa, ali njegovo podubo skuz nahajanje nja svetega žiulenja. H temu nass on sam perganja z' letemi besiedami: Jez sim vam en predklad dau, da vi taku storite, kakor sim jez vam sturiu. Zatorei, da bodemo bol vedeli naše žiulenje po Christusovem predkladi (ali exempelni) raunati, premišluimo v' pervem odstaviku: Kai nam brani Christusa nahajati, da tiste marliveiši od nass odvernemo; v drugem odstaviku: Na kai zaeno vižo, inu v katireh rečih imamo Christusa nahajati; v tretkem odstaviku: Kaku doužni smo mi Christusa nahajati . . .

Te poterpešlivi mož Job pravi: Človešku žiulenje na zemlji je enu žouduvanje. Job 7. Več takeh reči se naide v našem žiulenju, kakeršne v žoudi priedpridejo. Sveti Ignacius, kateri je en čas v žounirskem stani živeu, enkatre perpodube (ali perglihe) od žounirskega stana napreipoloži v bukveh duhounega premišlvanja. Med drugemi on perkaže enemu Christianu dvie banderi, eno tega Luciferja ali peklenskega duha, to drugo pak Christusa našega Zveličarja. Teh oba, kaker dva voiskarja se pomujata ludi, vsaki pod svojo bandero, k svojej nahaji, inu službi napelati. Vzemimo sebi k misli, pravi Sv. Ignacius, kaker da bi z našemi očmi zagledali, inu vidili na Baby-lonskem poli Luciferja voiskarja teh hudobneh v enei spornei, inu strašnei podubi sedečega na enem gorečem, inu z černem dimam obdanem siedeži: kaku on več drugeh peklenskeh duhou po cielei zemli vunpošila, jih nahudstuje, inu njim gornesse, da bi imeli skuz mnogotire skušnjave, inu galufie tudi naprei perganjati k neporednemu poželenju časnega bogastva, telesnega veselovanja, meseneh nasladhost; po tem tudi k napuhu, inu h prevzetnosti: na to vižo bi oni imeli te ludi odverniti od Christusa, inu z takemi zvezilami v pogublenje pervleči. Letu je orožje tega hudiča, z katirem on voiskuje super Christusa, inu super njegove služabnike: za resnico enu premočnu orožje, skuz katiru so že mnogotiri Christianou od Christusa bili odpelani . . .

2. . . . Sveti Ignacius v duhounem premišlvanju nam Christusa, kaker enega Krala, inu voiskarja pobožneh Christianou priedpostavi sedečega na enem svetlem siedeži

v enem lepem poti zraven mesta Jeruzalem, z eno dopadljivo podubo, inu z lubeznivem obličjam. Raunu tudi Christus vunpošila svoje Apostelne, jogre, inu druge duhounne služabnike po cieleu svietí, da bi vsem ludem, vsakemu stanu, inu rodu oznanuvali to svetu Evangeliju, tu je, nja božji, zveličanski vuk, inu taku njim to pravo vižo pokazali, skuz katiro bi ludi mogli za njem, kaker po tem pravem poti k zveličanju, hoditi. Christus pak svojem služabnikom, katiri so k letemu duhovnemu služovanju zvoleni, zlasti perporoči, da bi imeli po zamoženju vsakemu človeku v duhouneh rečih postreči, inu h pomučí priti, brez povančanja, ali ogledanja teh peršon, bodi so one višega, ali niskejšega stana . . . Lete so te zlastne viže Christusa nahajati, namreč boštvu v duhu, ali zaničuvanje pozemelskega bogastva, odderžanje od posvetnega veselovanja, poterpešljivost v težaveh, vserčna ponižnost, inu pohleunost . . .

3. Pod znamenjam svetega križa stanovitnu voiskovati na to vižo enega pridnega Christusovega žounirja, kaker opomene Sv. Apostel Paul, Christusa popounu nahajati, letu je ja tvoje terdnu priedvzetje, o Christian! Očeš, ali ne očeš, je tvoja doužnost, tu ti mureš dopouniti, ali pak navekoma poginiti. Taku svetu pismu, inu sama resnica vuči. Hodi za meno! . . . Kateri mene nahaja, te ne hodi v temnobi . . . Ja, moi lubeznivi Zveličar, moi Kral, inu Vaivodar nebeški! . . . Ti mene opominaš, meni rečeš: hodi za meno. Jez pak h tebi zdihujem, inu prosim: vlieci mene za tebo, da bodem hodiu, ja da potečem po dobru dišečem duhu tvojeh čednost. Kir pak moja duša v tem žiulnju je z hudemi sovražnikami obdana, katirem jez imam superstatí, ti meni skuz muč tvoje gnade pomagai, da pod znamenjam tvoiga svetega križa vselei enu dobru voiskovanje voiskujem, to vero zvestu ohranim, te meni priedpostavljeni tiek dopernessem, inu zaslužim to krono te pravice, katiro ti, moi Gospud, Kral, inu pravični Sodnik na uni den meni po tvoji milosti bodeš dodeliu. Amen (str. 136—155).“

2. Windische Sprachlehre verfasst von Oswald Gutschmann kais. königl. Missionarien in Kärnten. Klagenfurt. J. A. Kleinmayr. 1777. 8. 164. — Dieselbe mit dem neuen Titel: Gründliche Anleitung die windische Sprache . . . von selbst zu erlernen. Zilli 1786. 8. — 4. verbesserte Auflage Klagenfurt b. Kleinmayr 1799. 8. 148. — 6. verb. Aufl. 1829. 8. 108.

Pričujoča slovnica je gledé prejšnjih dokaj samostojna. Kakor je slovenščino v „Resnicah“ pisal sam, tako je v njej učí druge. „Idioma Vindicum, quo hic libellus scriptus est, licet exiguo reponatur in pretio (ab iis maxime, qui plurium linguarum haud sunt amantes cf. Grammatica 1758) . . . Dialectus porro et styli ratio in hoc opusculo (Christ. Resn.) usurpata talis est, quae non tantum a Vindis Carinthiacis, licet satis inter se diverse loquentibus, sed etiam a Styro-Vindis et Carniolis, uti experientia ostendit, probe intelligitur . . .“ — Po glasilki: „Nil discit, qui sine ordine discit“ zavrača v predgovoru one, ki ponosno velévajo, naj se narečje slovenje — nepridno, ubožno, pokvarjeno — požene iz dežele: češ: „Aber sachte mit dergleichen Vorurtheilen! Die windische Sprache ist nicht etwan ein einzelnes, von der übrigen Menschenwelt ausgeschältes Zeug. Man betrachte nur jene Kette der slavischen Nationen, die von dem äussersten Eismeere bis an das adriatische sich herziehet. Uibersehe man mit einem kritischen Blicke Kärnten, Steyermark, Krain, das Littorale, Dalmatien, Kroatien, Sklavonien; die Strecken der Winden, Bosnerkroaten, Raizen, Slowaken, Rufsniaken in Ungarn; Gallitien, Lodomerien, Mähren, Böhmen etc. und dann wird man mir die vielleicht noch nie aufgeworfene Frage beantworten können, ob man in mehreren Theilen der grossen Oesterreichischen Monarchie deutsch oder slavisch spreche? Genug Ehre hiemit und Bürgerrecht für die windische Mundart, als welche nicht minder ein ächter, obschon unglücklicher Zweig von der slavischen Stammsprache ist, die sich durch so viele Erbkönigreiche und

Lande verbreitet.“ — Nesreča, piše dalje, je to, da slovenji jezik govori le priprosto ljudstvo, da ginejo besede za višo oliko, da celo učenjaki ravnaajo se po ljudskih napakah. Nekteri vidijo, kako je prav, ali zvijajo in olikujejo jezik spet po svojem dozdevku (nach ihrem Dünkel). Kako so Nemci dospeli do književnega jezika? Tudi priprosti Slovenci rajši poslušajo in so ponosni, kedar se jim govori v lepši besedi njihovi, kar vem iz lastne skušnje (da ich in meinem Missionsamte alle windischen Pfarren abgelaufen, und dennoch überall in einer mittelmässigen Nettigkeit redend mit Beyfalle bin verstanden worden). V nauku orjem ledino; malo čislano, dà zaničevano narečje dá se posneti v pravila, ter spričuje po svojih ostankih, „dass sie aus jenem fruchtbaren Baume abstammet, der nach Frischens Zeugnisse auch der deutschen (Sprache) manchen Saft mitgetheilet hat.“ Sicer sem se v mnogih rečéh podal na priprosto izreko na pr. biu, gledau nam. bil, gledal; pa to si vsak lahko sam popravi. Žal, da so slovanska ljudstva z verstvom največ sprejela ali latinske ali nemške črke, svoje pa, katerih ena namestuje po tri ali štiri (sch, tsch), prepustila Ilircem in Rusom. Sprejmite te bukvice blagovoljno; čim več bode mi pomočnikov, tem prej izide dostojen slovar ali besednjak.

„Nauk se razlaguje v dveh delih (Suchtafel: I. Von den ersten Gründen. II. Von der Wörterfügung, und sonderlichen Eigenschaften der wind. Spr.). Kakor vže v „Resnicah“, razločuje tudi tu ostri Š in Šh od mehkega S in Sh; na koncu časih fs; h', k', s', v'. — Sklonov šteje prvi šestero slovenščini lastnih. Spolnik, kakor pri Latincih, ni potreben, služi nam vendar zarad krepkoglasja: te, ta, to. Sklanje so po spolu tri; sklanjala I. Gospud, Pastir. II. Duša, Skerb. III. Vinu, Telu. Pridevnik: Sveti, svetega, množ. sveteh, svetemi . . te sveti, sveteiši, narsveteiši. — Eden, dvaisti, trideisti, štiredi, petred . . stu, jezar, miliar. — Jez, ti, on, njega nja, moi, teisti, katiri. — Sem, sma, smo. Sprege so tri po končnikih am, em, im. I. Baram, bom baran. II. Tepem, bom tepen, III. Vučim, bom vučen. — Iz skladnje: Miestni sodnik Stadtrichter, svitna hiša, hiša tega svita ali svituvanja Rathhaus. Jez nemam ognja bol luči ali jez nemam oginj bol luč. Ich habe weder Feuer noch Licht. Ti bol pak ona je krivična Du oder sie ist ungerecht. Jez od njihoveh dougou kar beliča ne plačam Ich bezahle von ihren Schulden nicht einen Pfening. Vi ste se ž njimi sprekarjali Ihr habet mit ihnen ein Wortgefecht gehabt. Na Koratanji im Kärnten. On je za srednika med nami, za miestnega sodnika biu postaulen. Ti vboji imajo naje roke inu noje nam. vbogi in nage noje. Jez se doužen dam, ne: doužnega. Dobre vole mošne kole Guter Dinge seyn kostet Geld. Masti Bog nam. masai tebi Bug. Piliš inu jeliš nam tekne Das Trinken und Essen gedeihet uns. Lete bode bogat, kaker pess rogat Dieser wird niemals reich werden. Vidu je, ilirsko: vidio je. Bug — Boga, kust — kosti, liess — lesa, rieč — reči, rug — roga itd. — Fehler in Annehmung fremder Wörter (141). Miesenci: Pervnik, drugnik ali druinik, tretnik, štertunik . . ednaistnik, dvanaistnik. Verzeichniß einiger windischen Stammwörter (149) . . Anhang einiger mehr dienlichen Wörter (159). Hohe Festtage: Sveteh treh Kralou den, pernahti. Mariae Verkündigung Ebehtnica, Velika — Mala Gospoinica, Svinsveti (164).

„Gutsmann hat zuerst die im Slovenischen gebräuchlichen 6 Casus . . aufgestellt, ohne sie zu benennen . . In den neuesten Ausgaben hat man das in der 1. Ausg. von S. 149—164 gehende „Verzeichniß einiger windischen Stammwörter“ weggelassen. Der Herausgeber hat leider nur ein paar Anmerkungen dazu gemacht, sonst aber die Resultate der neuern in Krain und selbst in Steiermark gemachten Forschungen unbenutzt gelassen, so dass er es selbst bei offenbaren Unrichtigkeiten der Gutsmann'schen Orthographie z. B. sem biu st. sim bil usw. bewenden lässt (Šaf. 55).“ — „Multum et diligenter incubuit ad corruptam Vindicam linguam regulis subjiciendam: num vero expectationi satisfecerit,

ipsi Vindi Eruditi si non suae, saltem latinae linguae potentes Gramatici juxta fundatae Gramaticae regulas censeant (Bibl. Carn. pg. 23)!⁴

3. Deutsch-windisches Wörterbuch mit einer Sammlung der verdeutschten windischen Stammwörter, und einiger vorzüglichern abstammenden Wörter. Verfasst von Oswald Gutsmann, Weltpriester. Klagenfurt. J. A. v. Kleinmayer. 1789. 4°. 568.

Po geslu: Quot linguas calles, tot homines vales — pojasnuje v predgovoru, zakaj se je slovar nekoliko zakasnil, češ, bode s tem boljši in občinstvo me tudi ne bode vprašalo, koliko časa sem jaz zanj porabil (Boileau). Prvi pospešitelj je bil neki blagoroden grof (morebiti Goels); podporniki so mi bili nekteri duhovniki svetovni pa redovni. Slovar nemško-slovenski obsega str. 1 — 480, Anhang 481 — 489, Nachtrag 566 — 567; slovensko-nemški str. 490—564, dostavek 565—566, je krajši, pravi, ker so ga malokteri zahtevali in ker se nadejati smemo, da nam tako popolno delo podá v vseh slovanskih narečjih prav dobro in temeljito izvedeni gospod Kummerdey. Nato odgovarja nekterim oporekam, češ, beseda meni ni znana, je le kranjska, pri nas imamo tujko itd. ter razklada, kako je slovar vravnal; naposled piše: „Ungegründeten Kritisirungen setzt man jenes entgegen: Ars osorem non habet, nisi ignorantem. Die günstigen Leser wollen aber zu meinem Vergnügen glauben, das ich diese langwierige Arbeit nicht aus Eigennutze, sondern zum Nutzen und Gefallen der Sprachgenossen und Sprachbegierigen übernommen habe: die sich dann auch mit meinem Werke mögen befriedigen, bis sich wer die Mühe giebt ein bessers ans Licht zu geben.“

V ta namen, da se vidi razlika v nemščini in slovenščini med tem pisateljem pa njegovima prednikoma (l. 1592. 1744), bodi po prvih dveh vzgledih na razbor le nekoliko cvetja:

Aberglaube prevera, praznavera, babja vera. Ablassen, nachlassen, odpustiti, odnehati, dolspustiti. Anker šidru, železna mačka za ladje. Arg hudobliu, kriju, zaviti, neraun. Argwohn sumnia, sumnenje, vokuvanje, cijanje, douženje. Argwöhnisch sumniu, cijaočen, doužečen. Arzt ozdraulenik, ozdraular. — Mächtig močen, mogočen, zamožen. Majestät majestust, veličastvu, visokustvu, velkočastvu. Marter martra, muka, marterstvu. Meinen mieniti, namieniti. Meister moister. Mensch človek. Menschlich človeški, človeken. Münze, Geld denar, pienz, penez, meta, geringste Münze božjak. Muthmassen mieniti, umiti, zdumlati, vonkuvati, dozdivati, natoukuvati, cevati, vklonjati. Muthwillig spušnovolen, ošriben, neroden, nekazen, nesporeden. Er ist muthwillig norc ga lomi, muthwillig herumspringen bezlati. — Zahl čislu, štetva, štivenje, broi, štililu, cava. Zanken se prepirati, priečiti, ardrati, spakuvati se; die Kinder zanken otroci se kerpasajo. Zehrung ceringa, zajedba, zavžitje, trošba. Zeit čas, vried, doba, cait, vreme itd. Zeuge priča, pričavauc, pričavec, svidek. Zorn jeza, serd w. od. m. Einen zum grossen Zorne bringen koga rezkopati. Zucht svarištvu, strah, red, vredideržnost, zderžnost, kaštiga, sramožlivost: des Viehes reja, pleme. Zukunft perhod, dohod, dopritje, dopridenje. Zweifel dvojenje, cvibel. Zwillnig dvoičič, dvojek, dvoinik.

Vmes je Gutsmann nasejal nekoliko izrekov in pregovorov, in nekterim se pomen pojasnuje še le po nemških. Malo jih je sicer, a največ so krepki in tehtni. Naj tudi teh cvetic pokaže se nekoliko na primer:

Naiskaka bukva k' svoimu koncu topar da Oft mancher hilft zu seinem Untergange. Tatouna mati ne vmerje Es wird allzeit Diebe geben. Muha, katera perleti, huiši pikni Ein gähkommendes Unglück ist schlimmer. Kropliva tudi mladica žje Böse Art verräth sich bald. Jez viem, kam pess nogo moli Ich verstehe die Heimlichkeit. Visoki gospudi visoki obeti Grosse Herren versprechen viel. Vela, kamer serce pela Es gilt, wo das Herz hinzielt. Ta perva obriest gre za duri siest Die ersten Hunde ertränkt man gerne.

Tudi mladenč starjake sodi Mancher Jüngling ist gescheider, als ein alter. Vsaki ima svoje lise Jeder hat seine Mängel. Bodi tebi besieda mož Ein Mann ein Wort. On bi rad leteu, ampak še perje ni zredu Er will obenaus, aber kann nicht. Velik ropotic, pak malu mele Ein leerer Praler. Veči slava kaker krava Mehr Geschrey als Wahrheit. Nišir ne vie, kai mu je Bug odrediu, namieniu Niemand weiss um sein Schicksal. Lepota vpravi v sramota, liepa je sliapa, veša se na luči zasmodi Die Schönheit verführt. Černa krava ima sai bielu mlieku Nicht alles, was schwarz, ist schlecht. Koliker ludi toliku čudi Jeder thut nach seinem Antriebe. Kader hudič je biu boun, je biu brumnosti vess poun; kumei je on zdrau postau, je kak' prei hudič ostau Der Teufel bleibt ungebessert. Taku trebi kaker tern v peti Unnöthig und schädlich. Od hiše kaplive, od žene svadlive rieši nas! Kar gospoda stori krivu, kmeti plačat' murjo živu Was die Herrschaft unrecht thut, zahlt der Bauer durch sein Gut. Haužie kaker pess v konopleh Er wirthschaftet schlecht. Enemu kožo vkrasti, hunemu črieule vboga jime dati Fremden Weihrauch Gott opfern. Dougi lasi, kratka pamet Weiber haben kurzen Verstand. Je vtisnjen kaker breja mačka Er ist sehr empfindlich: häckerlich. Zna od jelove koze mlieku dobiti Er weiss aus allen Sachen Profit zu machen. Mlin mele, kar mu naspe Auf grobe Worte folgt grobe Antwort. Motika kmeta inu krala v eno jamo spraula Der Tod macht den Bauer und König gleich. Brez muje se čreul ne obuje Nichts kömmt ohne Mühe. Nema muzika bol možganou Er hat weder Kraft noch Verstand. Se derži kaker bi ga pod nosam briu Er hält sich ernsthaft. Štimaneiši so novine, kaker starine Neues gilt mehr als Altes. Ne pade v peč Er geht nicht in Gefahr. Ima krainske rame Er trägt wie ein Esel. Bug že vie, kirei kozi rug odtrupi Gott weiss schon, wen er demüthigen soll. Po srieni klasje pobirati Sein Brod vergeblich suchen. Je sam sebi rokau zašivau Er hat sich selbst geschadet. Dokler se terta vije So lang wer jung ist. Vigredni snežiči so žitni voučiči Der Frühlingssschnee ist dem Getreide schädlich. Čič je nič: delavec je hlebavec Mit Sitzen verdient man nichts: Arbeit bringt Brod. Dušo per telesi zatožiti Einen beym unrecchten Richter verklagen.

„P. Marcus erwähnt des Wörterbuchs in seiner Bibl. Carn. gar nicht, obwohl er sonst auch Bücher von späterem Datum (1791 ff.) anführt. Es ist noch immer das brauchbarste gedruckte slovenische Wörterbuch, obwohl nur auf die Windischen in Kärnten und allenfalls in Steyermark berechnet, nicht aber auf die Krainer (Šaf. 68. 69).“

Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli.

(Piše **Gradimir.**)

(Dalje.)

A. M. Slomšek.

(Glej 5. berilno vajo: „Zlate resnice“.)

V istini, ljubi otroci, zlatá vredne so resnice, katere nam je tù napisal Anton Martin Slomšek, in vem, da kakor o Simonu Jenku, tako bi tudi radi kaj izvedeli o Antonu Martinu Slomšku. Povedal vam bodem tedaj nekaj o tem preblagem rodoljubu. Anton Martin Slomšek se je rodil na Slomu blizu Ponikve na Štajerskem v dan 26. novembra 1800. l.*) Od vasice Slom izvaja se njegov priimek „Slomšek“. Ker je otrok Slomšek kazal bistro glavico in so mu bili stariši premožni kmetje, poslali so ga v bližnje štajersko mesto Celje v šolo. Tù se je deček prav dobro učil. Ko izvrši latinske šole (gimnazijo), gre v bogoslovje, ker njegova želja je bila, da bi bil duhovnik. Posvečen

*) Važnejši kraji naj se kolikor mogoče pokažejo otrokom na zemljevidu! Pis.

v mašnika služil je kot kaplan v dveh vaséh blizu Celja. A dolgo ni kaplanoval; 29 let starega pokličejo za duhovnega voditelja in špirtuvala (t. j. duhovnega nadzornika) v semenišče (bogoslavje) v Celovec na Koroškem. Pa njega so čakale še častnejše službe! Malo let pozneje postane župnik in dekan Vuzeniške župnine in ob enem šolski nadzornik v onem okraji, in ko poteče zopet nekaj let, imenovan je bil korarjem v stolni cerkvi v Št. Andreji na Koroškem ter škofijski šolski višji nadzornik. — Konečno doletí ga 1846. l. čast, da postane opat v Celji (opata imenujemo samostanskega poglavarja, ki ima zeló tako čast kakor škof) — in še istega leta škof lavantinski. Umrí je za nas veliko prezgodaj 1862. l. — (V katerem letu svoje dobe je tedaj umrl?)

Škof Anton Martin Slomšek bil je blag človek, ves preगत od ljubezni do milega mu národa slovenskega in posebno do tebe, slovenska mladina. Čez vse drag mu je bil materin slovenski jezik, ki ga je želel, kolikor le več mogoče, ugliediti in razširiti. Užé kot bogoslovec v semenišči je učil svoje sobrate slovenščine. A kot duhovni pomočnik je pridno speval lepe slovenske pesence, ki so bile priproste in v duhu našega národa in zavoljo tega — kakor vsi Slomšekovi spisi — silno po godu Slovincem. Slomšek je bil tedaj pesnik slovenski; a ker je spisal tudi mnogo povestic in več prav koristnih slovenskih knjig, imenujemo ga tudi marljivega pisatelja slovenskega. V našem berilu bodemo čitali še mnogo njegovih pesnic in povestic.

Užé kot duhovni voditelj v Celovškem semenišči izdal je mnogo koristnih knjig za otroke. Kot župnik Vuzeniške župnine in ob jednom šolski nadzornik, spiše in izdá knjigo: „Blaže in Nežica“, ki je neizrečeno dopadala in jo lahko imenujemo „zlato knjigo“ učencem in učiteljem. Čem više se je pa pokojni Slomšek dvigal od častí do častí, tem neutrudniše je delal v blagor slovenski mladini in v blagor národa. L. 1846. prične izdavatí „Drobtínice“. Bila je to knjiga, polna lepih povesti, pesnic in drugih koristnih spisov, od katere je vsako leto en zvezek izhajal na svetlo. Slomšek je tudi spisal „Mali katekizem“, ki se še dandanes rabi v naših šolah, in je oskrbel tudi nekaj drugih šolskih knjig, katerih je bilo tedaj silno potreba. Povsod, kjer je le mogel, pomagal je rajni škof Slomšek tudi z denarjem, ako je bilo to v korist našemu národu. Tako je n. pr. lepo svoto denarja položil domovini na altar, ko se je l. 1851. ustanovila „družba sv. Mohora“.

Na tak način, ljubi moji otroci, deloval je Slomšek v prospéh svojega národa! Do zdaj ni ga še bilo mej Slovenci možá, ki bi bil za slovensko mladino bolj skrbel od Slomšeka ter jo v vsem in dobrem vodil; imenujemo ga torej po pravici prvega slovenskega detovodca. Hranite mu zato, ljubi moji, blag in pobožen spomin!

A Slomšek nam bodi tudi v drugem obziru v vzgled! V vzgled nam bodi blagi, pobožni, ponižni gospod posebno zaradi velikega domoljubja! V tistih časih, ko je Slomšek živel, naš jezik ni še bil tako razvit, kakor je dandanes; še celó zaničevali so ga nasprotniki. Slomšeka pa to ni motilo; njega tudi ni prevzela visoka škofovska čast; on se ni sramoval svojega ubožnega národa in zaničevanega mu slovenskega jezika; delal je neumorno za-nj kakor mlad duhovnik in pozneje kakor škof!

Pri spominu preblazega domoljubnega vladike Slomšeka obljubimo, ljubi otroci, da bomo vedno tudi mi spoštovali, ljubili in po svojih močéh se trudili za naš národ in jezik. S tem, da se potrudimo, kolikor toliko posnemati blagega vladiko, slavili bodemo najprimerneje njegov spomin!

Opómnja. Kakor pri zgodovinskih črticah sploh, tako je tudi pri teh podobah iz domačega našega slovstva silno koristno, ako more učitelj učencem pokazati dobro sliko onega pisatelja, ki ga obravnava. Dobre Slomšekove slike niso redke; zato jih bode učitelj lahko z uspehom rabil v šoli!

Krištof Šmid.

(Glej 6. berilno vajo: „V slogi je moč“.)

Krištof Šmid, čegar mično povestico smo tû čitali, ni bil rodod Slovenec, nego Nemeč. Rojen je bil 1768. l. na Nemškem ter je pisal prelepe povesti v nemškem jeziku za mladino. Bil je kanonik na Nemškem ter je umrl v visoki starosti 1854. l. — Ker je tako primerno in lepo znal pisati za mladino, kakor do zdaj malokdo, preložili so njegove povesti skoro v vse jezike, ki se govore v Evropi. Tudi v naš slovenski jezik se je preložilo užé mnogo Krištof Šmid-ovih spisov, ki so vredni, da jih marljivo prebiramo in si njih dobre nauke osrčimo.

Opómnja. Menim, da ni potrebno, da bi se pisatelji, ki niso bili Slovenci, daljše opisovali, da-si jih omenjati kaže, ker so podpisani v naših berilih. Sicer je daljši popis potreben tudi le pri onih slovenskih pisateljih, ki so istinito mnogo zaslužni za naš národ; manj zaslužnim v ljudski šoli ne moremo odmerjati premnogega prostora. Vsacega podpisanega pisatelja bodemo le enkrat opisovali; če je ta spisal več berilnih vaj, znal bode umni učitelj pri teh vajah o enem in istem pisatelji primerno ponavljati. Pri 8. berilni vaji („Prva skrb“) torej ne bodemo zopet govorili o A. M. Slomšek, nego gremo k bližnji berilni vaji, kjer je podpisan:

F. Cimperman.

(Glej 9. berilno vajo: „Mladini“.)

France Cimperman se je rodil v Ljubljani 3. septembra 1852. l., kjer je tudi hodil najprej v I. mestno ljudsko šolo, potem pa v gimnazijo. Bil je za pesništvo zeló nadarjen in užé kot dijak na gimnaziji je po različnih časopisih priobčeval pesnice, vse hvale vredne. Bil je blag, dober in pobožen mladenič, neizmerno ljubeč svoje drage, kakor tudi domovino svojo. Od njega je národ po pravici še mnogo pričakoval; toda: „človek obrača, Bog pa obrne“. V osmi latinski šoli Cimperman hudo obolí in umrè na žalost svojih dragih in národa v dan 30. maja 1873. l. Moral je tedaj še - le v 21. letu svoje dobe v grob! Njegov brat Josip Cimperman (tudi slovenski pesnik in pisatelj) je l. 1874. njegove pesni zbral ter v posebni knjigi dal na svetlo. Fr. Cimperman pa naj bode učeči se mladini v vzpodbudni vzgled!

(Dalje prih.)

Učiteljska konferencija mestnega okraja Ljubljanskega.

(Dalje.)

V tvarino za materni jezik naj bi se umestilo, in sicer za besedami: der einfache Satz als Erzähl-, Frage-, Befehl- und Wunschsatz, Haupt- und Nebenglieder, za besedami: Fortsetzung der Formenlehre, das Hauptwort und seine Arten, Abänderung des Haupt- und Eigenschaftswortes, Steigerung des Eigenschaftswortes, das persönliche, besitzanzeigende, unbestimmte und fragende Fürwort, Zahl- und Umstandswörter im Allgemeinen, das Zeitwort in allen Zeiten in der anzeigenden Art i. t. d.

Splošni učni smoter za drugi deželni jezik ostane isti, kakor do zdaj. Toliko se ga morajo otroci v III. in IV. razredu naučiti, da morejo iz IV. razreda vstopiti v srednje šole. Tvarina za I., II. in III. razred pa naj se tako - le združi:

III. razred (3. šolsko leto). Einübung der Laute und deren Zeichen in deutscher Schreib- und Druckschrift, Lautlehre, Silbenlehre.

Lesen. Lautrichtiges Lesen mit genauer Beachtung der Satzzeichen; Wort- und Sacherläuterungen, Übersetzen von Sätzen und kleinen Lesestücken in die Muttersprache; Memorieren von Wörtern und einfachen Sätzen.

Sprachübungen. Orthographische Übungen mit besonderer Rücksicht auf Dehnung und Schärfung, Silbentrennung und Grossschreibung; der reine einfache Satz, Haupt- und Nebenglieder desselben; Kenntnis des Haupt-, Eigenschafts- und Zeitwortes; Geschlecht, Zahl und Fallbiegung der Hauptwörter; das persönliche Fürwort; Zahl und Umstandswörter im Allgemeinen; die Hilfszeitwörter der Zeit in den drei Hauptzeiten und in der Mitvergangenheit der anzeigenden Art; das schwache Zeitwort in den drei Hauptzeiten und der Mitvergangenheit in der anzeigenden Art (thätig). Neben der schriftlichen Behandlung des grammatischen Stoffes planmässig geleitete Übungen im Abschreiben aus dem Lesebuche.

d) IV. razred. Pri učnih urah se nič ne izpremeni. Za slovenščino naj ostane dozdanja učna tvarina. Za nemški jezik pa naj se v tvarino še umesti in sicer za besedami: orthographische Übungen: auch Übungen im Gebrauche der Lateinschrift . . .; za besedami: Abwandlung des Zeitwortes; die Classen der starken Zeitwörter . . .; za besedami: Steigerung des Eigenschaftswortes; der zusammengezogene Satz i. t. d.

e) V. razred. Pri učnih urah se nič ne izpremeni. Učna tvarina za slovenski jezik naj ostane. Za nemški jezik pa naj se umesti in sicer za besedami: der zusammengesetzte Satz; Satzverbindung, Satzgefüge, Bindewörter. Izpusti pa naj se: Umschreibungen poetischer Lesestücke.

II. Računstvo.

Splošni učni smoter ostane kakor do zdaj, samo da se na višji stopnji ozira na oblikoslovje po postavi z 2. maja 1883. l. in po ministerskem ukazu z 8. junija 1883. l.

a) I. razred. Do zdaj je bilo temu uku odločenih $\frac{6}{2}$ učnih ur; izkušnja pa kaže, da se za ta razred odločena tvarina v tem času ne more popolnoma prebaviti in da se vsled tega te pol ure rade podaljšajo. Zaradi tega in ker se ima tû po ministerskem ukazu z 8. junija 1883. l. posebno še gojiti ustno številjenje, postavil sem $\frac{2}{2}$ uri več, tedaj $\frac{8}{2}$ ur. V učno tvarino naj pa se umesti in sicer za besedami: mit dem mündlichen Rechnen, welchem eine besondere Pflege zuzuwenden ist, übereinstimmen.

b) V vseh drugih razredih odmerjenih je ravno toliko ur, kakor do zdaj, ker učni smoter ostane ravno isti; samo v učno tvarino naj se vzprejme, in sicer: za II. razred: Dem mündlichen Rechnen ist eine besondere Pflege zuzuwenden; za V. razred pa: Flächen- und Körperberechnungen.

III. Realije.

Postava z 2. maja 1883. l. v §. 3. o tem predmetu pravi: „učencem najdounnejše in najimunitnejše, kar je vredno vedeti iz prirodopisa, prirodoslovja ali fizike, zemljepisja in zgodovine s posebnim ozirom na domovino in nje ustavo. V postavi s 14. maja 1869. l. pa se tû glasi: „najimunitnejše, kar . . .“ Vladna motivacija za to spremeno pa se glasi: „Die Weisung, dass bei den Realien von dem Wissenswertesten nur das Fasslichste gelehrt werden sollte, erscheint geeignet, jenen, wenn auch wohlgemeinten Übertreibungen zu begegnen, über welche bisher nicht ohne Grund so manche Beschwerde geführt wurde“. Te nove postavne določbe, mislim, da naših šol ne zadevajo preveč. Pri nas se morda ta pouk ni pretiroval, saj se tudi ni mogel, vendar se končno svrha pri realijah ni dosegla. Ker so se realije poučevale v nemškem jeziku, se je polovica časa porabila za to,

da se je v učni knjigi obravnavani predmet gledé jezika raztolmačil, da so učenci sploh umeli to, kar so brali. Ko je odslej za vse učne predmete v vseh razredih učni jezik slovenski, bode se v polovici tega časa zdaj več doseglo, kakor poprej.

V prvih treh letih se imajo po ministerskem ukazu z 8. junija 1883. l. otroci posebno vaditi v govorjenji, branji in pravopisji. V treh letih se v teh predmetih dobro izurijo, duh in mišljenje se jim bolj utrdi in duševni obzor razširi, tako, da se realije v višjih razredih bolj uspešno poučujejo, kakor do zdaj. V §. 55. učnega reda z 20. avgusta 1870. l. se bere o realijah: „Držati se je načela, da se ta uk po spodnjih in srednjih stopnjah stika samo z abecednikom in z berili, a da še le na zgornjih stopnjah dobodé samostojen prostor.“ — V §. 56.: „Na spodnjih stopnjah se prirodopisni uk veže s kazalnim ukom . . . Na srednjih stopnjah je berilo podloga prirodopisnemu uku.“ — V §. 57.: „Na spodnjih stopnjah se ob kazalnem uku pripovedujejo najvažnejši naravni prikazi. Na srednjih stopnjah je podloga berilo, katero daje priliko, razlagati najvažnejše, največkratne naravne prikazne . . .“ Ti paragrafi se še niso nič pre naredili, torej se moramo po njih ravnati. Če razdelimo 8 šolskih let v nižjo, srednjo in višjo stopnjo, k višji stopnji ne moremo več šteti, nego 6., 7. in 8. šolsko leto, torej 5. razred. V tem razredu sme biti realistični pouk še le samostojen; na nižjih stopnjah pa naj se poučuje realitika pri nazornem nauku in pri branji, torej naj se ta pouk združuje z jezikovim poukom. Ker bi odslej imeli v I. in v II. razredu oziraje na to, da se samo v jednom jeziku poučuje, več jezikovih ur, kakor do zdaj, in so v III. razredu jezikove ure pomnožene zaradi nemškega jezika, si bodo otroci v prvih treh razredih gotovo pridobili realistične vednosti toliko, kakor do zdaj, če še ne več. Zatorej bodeti v III. razredu zadostovali temu pouku odmerjeni dve uri. IV. razred, t. j. 4. in 5. šolsko leto prištevamo še k srednjim stopnjam, na katerih se realitika tudi še samostojno ne poučuje, kar priznava tudi naš „Lehrgang“, ko na str. 16. pravi: „auch in den drei darauffolgenden Schuljahren (3., 4., 5.) ist der Unterricht in der Naturkunde wesentlich nur ein etwas erweiterter Anschauungsunterricht“. Doslej je v tem razredu 6 (za deklice 5) posebnih ur odmerjenih realijem. Oziraje se na predlog, da bi se v višjih dveh razredih tedenske ure nekoliko znižale; oziraje se na krajevne razmere, da naj se namreč v IV. razredu zaradi priprave za srednje šole morata gojiti oba jezika; oziraje se na to, da bode odslej pri realijah učni jezik slovenski in da se na podlogi maternega jezika za temeljitejše prebavljenje zapovedane realistične učne tvarine potrebuje komaj polovico tega časa, kakor do zdaj, ko je bil učni pouk nemški; oziraje se na §. 3. šolske novele z 2. maja 1883. l. in ministerskega ukaza z 8. junija 1883. l. in konečno oziraje se na to, da se realitika po ukazu z 20. avgusta 1870. l. tù še samostojno ne poučuje: zdí se mi dovolj podloge za predlog, naj se odslej v obeh oddelkih IV. razreda namesto dozdanjih 6 (oziroma 5) za realitiko odmerjenih ur, odmerijo le 4 ure, in sicer 2 prirodopisu in prirodoslovju in 2 zemljepisju in zgodovini.

V. razred. V tem razredu je zdaj realističnemu pouku odmerjenih 8 ur, in vsled toliko ur se je število učnih ur na teden narastlo na 29, za deklice celó na 30 ur. Akoravno pri 6., 7. in 8. šolskem letu zarad preobširne učne tvarine ne moremo zahtevati, kakor pri prejšnjih šolskih letih, da bi namreč ne bilo čez 5 učnih ur na dan, se mi vender 29, oziroma 30, učnih ur na teden iz navedenih vzrokov preveč zdí, kajti tù imamo za vsaki dan po 6 učnih ur. Zaradi tega sem tù pri razdelitvi učnih ur postavil 27, namesto 29 ali 30 učnih ur. Od 8 realističnih ur odvzel sem samo dečkom 1 prirodoslovno, deklicam 1 prirodopisno in 1 prirodoslovno, tako da ostane dečkom še vedno 7, deklicam pa 6 realističnih ur, v katerih se bode dozdanji učni smoter s slovenskim učnim jezikom prav lahko dosegel. Vzrok, da tega pouka še bolj nisem skrčil, je ta, ker moramo samostojnost

ljudske šole in njeno samosvojno svrho, ki jej je zagotovljena v šolskih postavah, proti vsakaterim nasprotnim nameram odločno braniti. Ljudska šola se mora, kolikor je mogoče, ozirati na krajevne razmere — kakor pri nas na srednje šole — vendar pa se ne sme prestrojiti v samo pripravljavnico srednjim šolam. Če sem pri IV. razredu naglašal posebno jezikov pouk, je v V. razredu posebno važen realistični pouk za življenje. Tu si pridobé otroci dovolj podloge za lastno nadaljevanje v pouku, preden zapusté ljudsko šolo.

Splošni učni smoter pri realijah naj ostane isti kakor do zdaj.

IV. Pisanje.

Splošni smoter ostane kakor do zdaj. Zatorej naj ostanejo tudi vse učne ure temu predmetu tako kakor do zdaj; samo v I. razredu, kjer do zdaj za ta pouk ni bilo odločenih posebnih ur, postavil sem $\frac{4}{2}$ ure ali pa po okoliščinah 2 uri za pisanje (katero se je do zdaj z jezikovim poukom združevalo). To bi namreč veljalo za tisti čas, kadar učenci začénjajo v zvezke pisati.

Pri učni tvarini v učnem črteži pa naj bi se izpremenilo to-le: a) Tvarina za I. razred naj se izpustí in nad tvarino II. razreda naj se postavi: Erste und zweite Classe. — b) Pri III. razredu naj se postavi: Die Currentschrift, pri IV. razredu pa: Die Lateinschrift im Deutschen.

V. Risanje.

Splošni učni smoter se ni pre naredil zaradi tega, da se po šolski noveli z 2. maja 1883. l. in po ministerskem ukazu z 8. junija 1883. l. oblikoslovju posebne ure odločijo. Zaradi tega se je v V. razredu dečkom 1 ura za risanje odvzela. Geometrijske črte, ploskve in telesa naj se obravnavajo, kadar je prilika pri risanju. Število ur razun omenjene 1. ure v V. razredu naj ostane, samo v II. in v III. razredu naj se postavi mesto $\frac{2}{2}$ uri — 1 ura na teden. Učna tvarina naj v obče ostane kakor do zdaj. Prenaredí naj se le:

Dritte und vierte Classe. Umestí naj se za besedami: . . . zu Grunde liegen Grundbegriffe von geometrischen Linien, Flächen und Körpern, insoweit es der Zeichenunterricht erheischt . . .

Fünfte Classe. Namesto stavka: das in der geometrischen Formenlehre gebotene ist dem Freihandzeichnen zu Grunde zu legen, naj se umestí: Beim fortschreitenden Zeichenunterrichte sind auch die geometrischen Grundbegriffe zu erweitern.

Učna tvarina za oblikoslovje izostane.

(Dalje prih.)

D o p i s i.

Iz Prage. Znano je, kakó »Schulverein« česke otroke v svoje nemške šole vabi. Zato se je nedavno v glavni skupščini »Praškega českega učiteljskega društva« mnogo debatiralo o tem, s kakošnimi sredstvi bi bilo mogoče zaprečiti v bodoče to ostudno početje. Slisala se je mnogo-tera ostra beseda. Jeden govornikov je ta lov českých otrok označil za »modérno sužnost«, komur je ves zbor pohvalno pritr dil. Konečno se je vzprejela na deželni zbor resolucija, da naj isti naredí postavo, vsled katere bi se moral jezik in národnost otrok varovati tako, kakor n. pr. tudi stariši nimajo pravice izpremenovati veroizpovedanje svojih otrok od 1.—14. leta. — Ako postane ta nasvèt zakon za Češko, ga bode dobro tudi po slovenskih pokrajinah uvesti, ker tudi na Slovenskem se je začel lov na slovenske otroke.

Tudi v Pragi se nahaja za Češko zaloga šolskih knjig. Njeno vodstvo je določilo za šolsko leto 1884/5. za knjige ubogim otrokom 39.000 gld., koja svota se bode razdelila posameznim okrajem po razmeri otrok, ki hodijo v šolo. Po národnosti razdeljeno dobí 338.583 nemških otrok 10.000 gld., a 556,213 českých otrok 29.000 gld.

Iz Linca. Ker imajo stariši pri prošnjah za šolsko olajšavo preveč potov in troškov, je naučno ministerstvo dovolilo, da morejo isti v bodoče za to pri kraj. šol. svetih ustmeno poprositi.

Z Dunaja. Kakor nedavno za srednje, je ukazalo zdaj naučno ministerstvo revizijo šolskih knjig in učil tudi za meščanske in ljudske šole, kojih zapisnik dobí šolska oblast vsake dežele, da se natančno po tem ravná.

Iz Zagreba. V naglici poročam čestitim čitateljem »Učit. Tovaríša«, da smo dobili za deželnega šolskega nadzornika za Hrvatsko in Slavonijo gosp. Vekoslava Goluba.

Še jedno veselo novico imam zabilježiti, in ta je, da je vender že enkrat naša deželna vlada uredila povrnitev troškov, koje imajo učitelji pri hoji k okrajnim skupščinam. V prihodnje bode dobival vsak učitelj, kakor drugi javni uradniki, 14 novcev za en km., ako se mu je voziti pa po vodi, se mu bode plačevalo za II. razred ladije.

Iz Sežane. Učit. društvo za Sežanski šolski okraj bode zborovalo v 3. dan julija ob 9. uri predpoludnem v Komnu. Dnevni red: 1. Praktičen poskus. 2. Predsednikov pozdrav. 3. Prebere se zapisnik min. zborovanja. 4. Kritika o poučevanem. 5. O popravljani pismenih nalog. 6. Volitev novega odbora. 7. Razni nasvétí. — K obilni udeležitvi vabi **odbor.**

Iz Logaškega okraja, v dan 22. junija t. l. — Pretekli četrtek sešli so se nekateri učitelji Logaškega okraja na Rakeku. Predmet shoda je bilo posvetovanje o predlogih, kateri naj bi se stavili pri letošnji konferenciji in o kandidatih, kateri naj bi se postavili za deželno učiteljsko konferencijo. — Predlaganih je bilo več nasvétov, kakor o šolskih vrtih, o učiteljskem stanovanji, o uradnih spisih, o šolskih počitnicah, o starostnih dokladah, razdeljene po plači, o opravih dokladah na enorazrednicah. Predloge vzprejeli so trije zbrani učiteljev in obljubili, da jih bodo pri konferenciji predlagali. — O drugi točki namreč, o odposlancih v deželno učiteljsko konferencijo, so bili učitelji sploh tega mnenja, zakaj volijo Idrijski učitelji z drugimi tega okraja. Oni služijo na zasebni šoli pod nadzorstvom poljedeljskega ministerstva, in ne dobivajo svoje plače iz normalnega šolskega zaklada, ter ne plačujejo svojega doneska za okrajno knjižnico. Vender pa pri vseh zborovanjih z drugimi vred glasujejo. Učiteljem ni do zdaj znan kak ukaz, če in od kdaj imajo oni pravico glasovati pri našem zborovanji. Prigodilo bi se že bilo kmalo, da bi bili Idrijski učitelji zmagali s svojima kandidatom v okrajni šolski svet in učitelji Logaške, Planinske, Cerkniške in Loške okolice bi ne imeli nobenega zastopnika. Le srečanju se je zahvaliti, da so Idrijski učitelji takrat samo z enim kandidatom prodrli. — Želeti bi bilo, da bi se nam pri konferenciji v dan 2. julija t. l. ta stvar razjasnila.

Iz Kameniškega okraja. Okrajna učiteljska konferencija za Kameniški okraj bode v Kameniku v 6. dan avgusta t. l., in sicer po tem le redu: 1. Poročilo c. kr. okr. šolskega nadzornika. 2. Slovníčni pouk: *a*) na enorazrednicah (poročá gospodičina M. Scherz); *b*) na dvorazrednicah (poročá gosp. A. Javoršek). 3. Začetni pouk v zemljepisji (poročá gosp. A. Kecelj). 4. Poročilo odbora za pregledovanje knjig »družbe sv. Mohora« o svojem delovanji v pretečenem letu. 5. Poročilo knjižničnega odbora; volitev tega odbora. 6. Volitev dveh poslancev v prihodnjo deželno učiteljsko konferencijo. 7. Volitev stalnega odbora.

Iz Radovljiškega okraja. Naša učiteljska konferencija bode v 30. dan julija t. l. v Bledu s sledečim dnevnim redom: 1. Volitev predsednikovega namestnika in dveh zapisnikarjev. 2. Poročilo c. kr. okrajnega šolskega nadzornika o zaznavanji pri nadzorovanji. 3. Kako more šola z ozirom na deželno postavo z 17. junija 1870. l. na to vplivati, da se tiči, poljedelstvu koristni, kolikor največ varujejo? (Poročá gosp. Val. Žvagen, učitelj v Radovljici.) 4. Kakšen namen imajo šolske knjižnice in kako se more z domačim berilom šolska vzgoja povspeševati? (Poročá gosp. Jos. Medic, nadučitelj v Kranjski Gori.) 5. Poročilo knjižničnega odbora o stanji okrajne učiteljske knjižnice. Nasvétí o nakupovanji novih knjig. 6. Volitev stalnega odbora za učiteljske konferencije in knjižniškega odbora. 7. Posamezni nasvétí.

Iz Vipave. † Preč. g. Luka Hiti, beneficiját, bivši c. k. okrajni šolski nadzornik in šolski voditelj, je 20. dan preteč. m. umrl po daljnem bolehanji. Pokojnik je bil vzgleden učitelj mladini in vrli domoljub. Naj v miru počiva!

Iz Ljubljane. Iz seje mestnega zbora Ljubljanskega v 20. dan preteč. m. Mestni odbornik g. dr. Ivan Tavčar stavil je sledeči nujni nasvèt: »Gledé na to, da je občina po zakonih v prvi vrsti poklicana, ljudske šole ustanovljati; gledé na to, da se národni zastop Ljubljanskega mesta nikdar ni protivil zahtevam nemških someščanov, če so bila utemeljena v zakonu in v resnični potrebi, in da je zatagadelj užé od nekaj po mestnih učilnicah nemškemu jeziku in njega pouku odkazano merodajno mesto; gledé na to, da je vsled dotičnega sklepa

kranjske hranilnice javno mnenje po vsej pravici močno razdraženo, ker vsakdo čuti in vidi, da je omenjeni sklep gola politična demonstracija, koje troške naj bi plačal hranilnični zaklad, in gledé na to, da se ta sklep obrača proti zdanjemu zastopu ljubljanskega mesta, kakor da bi leta v ustavi določene pravice nemških svojih someščanov zatiral ali vsaj zanemarjal, in gledé na to, da se je sklep v tem smislu po svetu in slovenski Ljubljani sovražnem časopisju v resnici tudi tolmačil, naj slavni mestni zbor sklene resolucijo: 1. Mestni zastop Ljubljanskega mesta izreka svoj protest proti sklepu kranjske hranilnice v Ljubljani, s katerim se hoče v slovenskem tem mestu s hranilničnim zakladom ustanoviti privatna ljudska učilnica z nemškim učnim jezikom in sicer zategadelj, ker je mestni zastop vselej pripravljen, ustanoviti nemško ljudsko šolo, če bi se nje zakonita potreba izkazala in dognala. 2. O tej resoluciji naj se primernim pôtom poroča visoki c. kr. deželni vladi.« Nujnost predloga mestni zastop brez ugovora odobri. Potem utemeljuje predlagatelj dr. Tavčar meritorično na kratko svoj predlog, kateri se pri glasovanju v obeh oddelkih jednoglasno vzprejme. — Mestni odbornik g. dr. Derč poroča v imenu šolskega odseka in predlaga, da se kakor vsako leto tudi letos voditelju I. mestne ljudske šole dovoli donesek k stanarini, čemur zbor pritrdi. — Dalje g. poročevalec še poroča o prošnjah mestnega učitelja in mestnih učiteljic za petletnice. Vzprejme se nasvêt, da se dovolijo petletnice od povišane plače.

Razpisi učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. V Kočevskem okraji: na enorazrednici v Grčaricah s 400 gld. in stanovanjem do 5. julija. — V Radovljiškem okraji: na dvorazrednici v Srednjivasi v Bohinji II. učit. služba s 400 gld. in z 20 gld. začasne doklade. — V Logaškem okraji: na četvero-razrednici v Starem trgu II. in III. učit. služba po 500 gld.; na dvorazrednici na Blokah II. učit. služba s 400 (od 1885. l. 450 gld.); na enorazrednici v Rovtah s 400 gld. in stanovanjem; na enorazrednici v Hotedršici s 450 gld. in stanovanjem; na dvorazrednici v Spodnjem Logatci II. učit. služba s 400 gld.; na trirazrednici v Planini II. učit. služba s 450 gld.; na enorazrednici v Begunjah s 450 gld. in stanovanjem; na trirazrednici v Žireh II. in III. učit. služba s 500 in 400 gld. in stanovanjem; na enorazrednici v Črnem Vrhu s 450 gld. in stanovanjem; na enorazrednici v Vojski s 450 gld. in stanovanjem; na enorazrednici v Ledinah s 450 gld. in stanovanjem. Prošnje do 25. jul. t. l. — V Bihaču na mestni ljudski šoli učit. služba z 800 gld. plače in z 200 gld. stanarine. Prošnjiki morajo znati bosenski deželni jezik. — Prošnje naj se ravnajo pôtom načelnih oblastev do deželne vlade za Bosno in Hercegovino do 15. julija t. l. Meščanski učitelji imajo sprednost.

Premene pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. Gospod Jan. Remic, učitelj v Šent-Juriji pri Šmariji, je za trdno postavljen. Gosp. Jos. Šmorancer je dobil III. učit. službo v Žužemberku.

Vabilo k naročbi

☪ za II. polovico 1884. l. ☪

Vse p. n. častite g. g. poluletne naročnike uljudno prosimo, da bi blagovolili poslati naročnino za drugo polovico tega leta za „Učiteljskega Tovariša“. Tudi g. g. naročnike, ki so se zakasnili z vplačevanjem za prejšnji čas, uljudno spominjamo njih obljube.

„Učiteljski Tovariš“ stane vse leto 3 gld., pol leta pa 1 gld. 50 kr. Novim naročnikom še lahko ustrezamo z dozdanjimi številkami.

Prav lepo se zahvaljujemo vsem svojim pravim slovenskim tovarišem in prijateljem, ki z naročevanjem in z lepo dejansko podporo pripomorejo, da še živi naš „Tovariš“. Prosimo, naj nam bodo še dalje prijazni in zvesti! Mi se bomo po vsi moči prizadevali, da bomo neutrujeno in uspešno obdelovali narodno šolsko pólje.

Uredništvo in založništvo.